

DAVOR RODIN

REFORMA SVEUČILIŠTA KAO POLITIČKO PITANJE

Reforma sveučilišta danas je prvenstveno političko pitanje, koje se kao političko pitanje u ovom trenutku grana na dva podjednako bitna i međusobno uvjetovana politička cilja: **P r v o**, novo određenje sveučilišta spram društvene zajednice i **d r u g o**, unutarnja reorganizacija sveučilišta.

O rješavanju oba ova pitanja, o modalitetima političke akcije usmjerene na dohvaćanje ovih ciljeva ovisi i djelotvorna reorganizacija našeg Fakulteta političkih nauka.

Ako samo letimično pogledamo do sada javnosti pristupačne dokumente koje se bave pitanjima reorganizacije visokog školstva, odmah uočavamo da se predstavnici društvene zajednice, državni organi i visoki forumi Saveza komunista pretežno, što je i prirodno, interesiraju za položaj ili, bolje rečeno, nov položaj sveučilišta u društvu s posebnim naglaskom na pitanju financiranja sveučilišta, dok se za reformu odgovorne sveučilišne institucije pretežno zanimaju za unutarnju reorganizaciju, modernizaciju i racionalizaciju sveučilišta i fakulteta, uključujući ovamo i čitav kompleksa pitanja vezanih uz položaj studenata u sveučilišnim institucijama. N e k i m a se čini da se ova dva pitanja, naime, pitanje određenja novog položaja sveučilišta u društvu i pitanje reorganizacije sveučilišta, mogu razmatrati odvojeno, da je, naime, unutarnja reorganizacija racionalizacija i modernizacija sveučilišta moguća nezavisno od novog određenja položaja sveučilišta u društvu.

D r u g i, pak, smatraju da je reorganizacija sveučilišta moguća samo u kontekstu fundamentalnih društvenih promjena da naime nema novog, takozvanog t r e ć e g socijalističkog sveučilišta (prvo je bilo teološko, a drugo građansko) bez korijenitih društvenih promjena.

U ovim stavovima imamo idealno reprezentirane, krajnje pozicije koje su kada čitavu stvar promatramo s političkog aspekta, ušle u političku borbu koju zovemo reformom sveučilišta.

Zastupnici i jedne i druge teze slažu se da sveučilište treba reformirati, ali su im vizije reformiranog sveučilišta kao i putovi ostvarivanja tih projekata posve različiti.

Da bi postalo transparentno na kakav se karakteristično dijalektičan način u političkoj borbi isprepliću ove kontrapozicije, najbolje je upozoriti na evoluciju našeg studentskog pokreta. Orijentiran, u početku, prema vitalnim pitanjima cjelokupne zajednice, unutar koje je sveučilište samo jedan segment, taj se pokret, nakon lipanjskih nemira, na našim sveučilištima svojim značajnim dijelom preorijentirao na posve uski program unutarnje reorganizacije sveučilišta (njegova upravljanja), zamjenivši front spram konzervativnih društvenih snaga protiv kojih je ustao, posve uskim frontom spram konzervativnog nastavnog osoblja, s gotovo grotesnim geslom da se npr. ukine institucija redovnog profesora kao tobožnji posljednji bedem, maltene, feudalnog arhikonkervativizma.

Manipulacija kojoj su pritom izloženi studenti u okviru ove dvočlane dijalektike, čiju jednu stranu predstavljaju zastupnici ideje unutarnje reforme sveučilišta, a drugu zastupnici ideje reforme društva, bolno je očigledna.

Ako samo letimično ispitamo socijalnu i političku pozadinu suprotstavljenih ekstrema, odmah ćemo lako zapaziti da i jedan i drugi ekstrem bitno ugrožavaju specifičnu bit sveučilišta, da su, dakle, antisveučilišni a onda u najdubljem i najvišem smislu antidruštveni.

Što se, naime, krije iza idejnog spora zastupnika teze o autonomnom sveučilištu i njegovoj unutrašnjoj reformi i zastupnika ideje društvene revolucije kao preduvjeta reforme sveučilišta nego stari prijepor države i društva.

Razmotrimo li na ovaj kategorijalno pročišćen način koji nipošto stoprocentno ne odgovara zbiljskoj situaciji i spletu realnih odnosa, tada jasno proizlazi da se zastupnici ideje autonomnog, samosvojnog i u tom tradicionalnom smislu samoupravnog univerziteta u biti, htjeli to oni ili ne, politički oslanjaju na državu, na sistem državnog mecenatstva, na siguran fiskalno određen izvor prihoda.

Kakve su, upitajmo se, posljedice ovakve sprege države i sveučilišta za sveučilište i društvo?

U tom se kontekstu sveučilište javlja kao produžena i o državi ovisna ruka državne politike odnos koji je obuhvaćen pojmom takozvanog znanstvenog vođenja politike ili znanstvene manipulacije društvom. Sveučilišni profesor postaje u tom svijetlu model idealnog državnog činovnika: idealni gradonačelnik ili ministar prosvjete. No, s druge strane, sveučilište se u ovoj sprezi kompletno odvajava od društva, sveučilišni nastavnik od studenta, a znanstveni rad kao bitna komponenta sveučilišta, gubi svoj socijalni kontekst, svoj tako odlučujući sluh za bitne interese društva i tako postaje bedem konzervativizma i reakcije.

Tako u općim, posve apstraktnim pojmovima stoji sa socijalno-političkom pozadinom ideje o autonomnom sveučilištu, o njegovoj unutarnjoj reorganizaciji van konteksta zbiljskih društvenih problema, koji izrastaju iz nemirne društvene supstancije.

Razmotrimo sada ukratko i drugu stranu, upitajmo se za socijalno-političku pozadinu ideje o društvenoj reformi (revoluciji) kao pretpostavci reforme sveučilišta.

Zastupnici ove ideje zahtijevaju u posljednjoj instanciji identifikaciju sveučilišta i društva (ne države), ali, dakako, ne onog etabliranog i institucionalno stabiliziranog društva, nego onog neuklopljenog nemirnog, revolucionarnog dijela društvene zajednice kamo spadaju, prvenstveno, prirodno neuklopljena mlada generacija, radništvo, ukoliko je politički aktivno, i sve druge neinstitucionalizirane grupacije. Za zastupnike ove ideje soc-revolucionarno instrumentaliziranog sveučilišta trebalo bi sveučilište, također, biti autonomno, dakako, sada od države i njenih institucija i ciljeva, ono bi trebalo postati revolucionarna tribina škola za revolucionare, a sveučilišni profesor idealni model narodnog tribuna i profesionalnog revolucionara. Nastavni planovi i programi bili bi neposredno odozdo dirigirani od uvijek konkretnih potreba revolucionarnog pokreta.

Na njemačkim sveučilištima studenti, u tom smislu, već pokušavaju diktirati planove i programe predavanja te ignoriraju i bojkotiraju nastavnike koji se ne odazivlju njihovom političkom pritisku.

Nije potrebno naglašavati što se zbiva sa znanstvenim radom, tom trajnom i specifičnom zadaćom sveučilišta u okviru ovakvog stanja stvari, totalne politizacije sveučilišne nastave i njene identifikacije s neposrednim, gorućim društvenim problemima.

Ne bismo bili dokraja jasni ako ovoj deskripciji klasičnog položaja sveučilišta između ekstrema države i društva, koji je karakteristična za zapadna sveučilišta, ne bismo dodali specifičnosti naše vlastite društveno-političke situacije.

Budući da živimo unutar samoupravnog političkog sistema, u našim uvjetima može doći a i dolazi do identifikacije društva i države u okviru koje sveučilište prividno gubi svoju tradicionalnu alternativu: ili društvo, ili država i biva izloženo univerzalnom pritisku da se i samo dokraja identificira s neposrednim potrebama društva-države, da se, naime, uklopi u samoupravnu društvenu reprodukciju života.

Upoznati smo s raznih strana s upravno-pravnim i političkim modelima koji bi trebali posredovati ovo uklapanje sveučilišta u sistem reprodukcije života ili, još bolje, u sistem društvenih potreba, pa se slobodno možemo upitati: znade li društvo i za one svoje potrebe o kojima može nešto progovoriti jedino i isključivo znanst?

Pitanje pred kojim stojim u kontekstu ovako opisanog stanja stvari jest: kako postaviti sveučilište u opisani društveno politički kontekst a da pri tom ne bi bio ugrožen bitni interes i cilj sveučilišta, koji je esencijalno identičan s interesom cjelokupne društvene zajednice no, na posve drugi način od onoga koji nam se predlaže od zastupnika gore opisanih ekstrema (država i društvo).

Pozicija na koju se sveučilište unutar opisanog društveno-političkog konteksta može i mora postaviti jest stajalište jedinstva znanstve-

nog istraživanja i znanstvenog obrazovanja. Ono što sebi pri tome moramo osvijestiti, jest društveno politički smisao ovog načela.

Što je zapravo socijalno politički sadržaj ovog prividno neutralnog određenja funkcije sveučilišta?

Kao obrazovna ustanova sveučilište oblikuje kadrove za sve vrste visokokvalificiranih društvenih poslova, obuhvaćajući pod tim totalitetom prirodno-tehničke i društvene znanosti. U toj svojoj obrazovnoj funkciji, po kojoj sveučilište priprema stručnjaka za obavljanje društvenih poslova, bez kojih se suvremeno društvo ne može ni zamisliti, uklapa se sveučilište bez ostatka (ostatak se uklapa u međunarodnu podjelu rada) u nužno društvenu reprodukciju.

Posve je evidentno da i takozvano univerzalno jedinstvo svih prirodnih i društvenih znanosti proizlazi iz biti same društvene reprodukcije života, koja je jednako nezamisliva bez prirodnoznanstvenih kao i bez društvenoznanstvenih tehničara. Ideja znanstvenog univerzalizma temelji se u samom društvenom bitku, te otuda sveučilište po svojoj obrazovnoj funkciji nije tek puka društvena služba među drugim društvenim službama, koja obavlja svoju specifičnu usku društvenu uslugu, nego, najblaže rečeno, univerzalna društvena služba bez koje ne može funkcionirati ni jedna druga društvena služba, od moreplovstva i liječništva do vojništva i državne administracije, ne spominjući druge komponente društvene reprodukcije koja je u svim svojim sektorima postala znanstvena.

Međutim, po toj svojoj znanstveno-obrazovnoj funkciji univerzitet je, htio to netko ili ne, tretirao ga netko ovako ili onako, uvijek već, na ovaj ili onaj način, integriran s totalitetom društvenih institucija za suvremenu reprodukciju života društva.

Kada danas čujemo glasove da bi sveučilište trebalo uže povezati s privredom i općim društvenim potrebama, kako bi ono disalo u istom ritmu s takozvanim proizvodnim i akumulativnim mogućnostima privrede i društva, onda se ti glasovi nipošto ne odnose na obrazovnu djelatnosti sveučilišta. Ta kako bi funkcioniralo ovo društvo kad bi sveučilište, zaista, bilo od njega odvojeno. O povezanosti obrazovne sveučilišta i cjelokupne moderne društvene zajednice svjedoči samo opstojanje te društvene zajednice. Da nema te najuže veze obrazovne djelatnosti sveučilišta i društva, očigledno ne bismo imali ni ovakvu društvenu zajednicu kakvu imamo.

Glasovi koji se zalažu za najuže povezivanje stajališta društva, koji traže da se sveučilište uklopi u politički sistem samoupravnog društva, očigledno se ne odnose na obrazovnu funkciju sveučilišta, jer takvi bi zahtjevi bili u biti apsurdni; jer bi htjeli ono što i onako jest.

Međutim, znanstveno-obrazovna funkcija nije i jedina funkcija sveučilišta. Sveučilište je u istoj mjeri i znanstveno istraživačka ustanova te se na tu njenu, društveno jednako relevantnu funkciju odnose zahtjevi za uklapanjem. No, kao što je apsurdno zahtijevati da se obrazovna funkcija sveučilišta uklopi u sistem društvenih potreba,

budući da je ta funkcija sveučilišta iskonski uklopljena u sistem društvenih potreba, tako je s druge strane, neprimjereno da se istraživačka funkcija sveučilišta bez ostatka uklopi u sistem društvenih potreba, stoga što se temeljna istraživanja po svojoj biti ne daju do kraja uklopiti u nikakav sistem potreba. Bit temeljnih istraživanja kako u oblasti društvenih znanosti tako i u području prirodo-tehničkih znanosti jest probijanje svih važećih sistema: od društveno političkog do prirodno-tehničkih tehnoloških i proizvodnih sistema. u cilju otvaranja novih prostora društvene egzistencije. Zahtijevati da se sveučilište u toj oblasti svog rada dokraja uklopi u postojeće, bilo društveno-političko, bilo tehničko proizvodne sisteme, znači djelovati ne samo protiv ove bitne znanstveno-istraživačke funkcije sveučilišta nego najdirektnije protiv sutrašnjice ovog ili bilo kojeg drugog modernog društva.

Kada, dakle, ljudi kojima je na srcu sveučilište insistiraju na devizi jedinstva znanstvenog obrazovanja i znanstvenog istraživanja tada oni imaju na umu ne samo interes sveučilišta nego, u biti, najvitalnije interese i potrebe našeg društva njegovu sadašnju reprodukciju i njegove povijesne perspektive u zajednici modernih naroda.

Po svom bitnom određenju, po specifičnosti svog društvenog poziva sveučilište stoji razapeto između sadašnjosti i budućnosti, što socijalno-politički znači između etabliranih društvenih snaga i njihovih institucija i neetabliranih društvenih snaga i neoformljenih institucija. Ono nije niti samo revolucionarno niti samo konzervativno, ono u posljednjoj instanciji nije svodivo na svoju socijalno-političku osnovicu, nego kao dobro sveučilište progovara o bitku socijalne supstancije na kojoj počiva i to u najvišem vitalnom interesu te društvene zajednice.

Kada se u kontekstu ovakvog tumačenja načela o jedinstvu znanstvenog obrazovanja i znanstvenog istraživanja pitamo npr. za kompleks pitanja, vezanih uz financiranje visokog školstva, tada se bjelodano pokazuje da znanstveno obrazovanje (kao jeftiniji dio posla) nikada ne dolazi u pitanje, jer ovdje i najslabiji socijalno-politički vid uočava svoj interes. Drugačije, međutim, stoji stvar sa znanstveno-istraživačkim radom, koji u društvenim znanostima najvećim dijelom živi od odvažnosti, samoprijedora i entuzijazma pojedinaca, a u fundamentalnim prirodo-znanstvenim istraživanjima jedva od nečeg drugog.

Govoreći uopćeno, problem financiranja visokog školstva svodi se pretežno na financiranje istraživačke djelatnosti, koja nije samo skupa nego koja svojim rezultatima stvaralački dovodi u pitanje, problematizira funkcionirajuće sisteme cjelokupnog života, te je tako sa stajališta konzervativnih, etabliranih društvenih snaga rasipnička, subverzivna, nerealna, melagomanska, utopistička i slično.

Da bismo ostali vjerni našoj vlastitoj situaciji u ovom trenutku, neophodno je upozoriti da se na našem Sveučilištu ovaj problem financiranja istraživačkog rada na specifično socijalno-politički način reflektira kroz odnos prirodno-znanstvenih i društveno znanstvenih istraživanja. Ponegdje se, naime, smatra da je posve poželjno da se u skladu s privrednom reformom omogući intenzivnija istraživačka

djelatnost prirodnih i tehničkih znanosti, dok se istodobno vjeruje da takva djelatnost nije neophodna u oblasti društvenih znanosti, a ne vidi se kako jedno ne ide bez drugog, kako naime, nije moguće razvijati proizvodne snage bez smišljenog mijenjanja društvenih odnosa.

Pokušamo li iz određenja sveučilišta kao jedinstveno znanstveno-obrazovne ustanove vidjeti položaj našeg Fakulteta i probleme njegova reformiranja, tada na temelju dosadašnjih veoma relevantnih diskusija u Nastavničkom vijeću, na simpoziju Hrvatskog politološkog društva, na našim javnim tribinama, nedvosmileno vidimo isti problem, istu borbu zastupnika obrazovne i istraživačke orijentacije našeg Fakulteta, opreke koje traže svoje primjereno u planu, programu i režimu studija utemeljeno, bitno jedinstvo.

Ukažimo problematski na oblike preko kojih postoje manifestna bit spora. S jedne strane, to je kontraverza jedinstvenog politološkog studija i usmjerenog politološkog studija, s druge strane, to je opreka studiranja po kolegijima i po predmetima (školsko učenje).

Kada bismo na ove opreke gledali isključivo s društveno-političkog stajališta, tada bismo se na Fakultetu sporili kao konzervativci i progresisti. Međutim, specifična bit znanstveno-obrazovnog posla, koja logikom svoje stvari traži jedinstvo ovih opreka, vodi nas, po našem sudu, pravim putem traženja samoj stvari primjerenog jedinstva cjelovite i usmjerene nastave, kolegijalnog i tečajskog naučavanja.

Upitajmo se na kraju, dosljedno našoj metodi izlaganja: što je socijalna supstancija tog jedinstva znanstvenog obrazovanja i znanstvenog istraživanja, jer ni to jedinstvo nije prazna apstrakcija, niti l'art pour l'artističko načelo čistog socijalno neutralnog znanstvenog posla? Naprotiv, socijalna supstancija tog jedinstva jest sveučilišna, omladina ona je ta koja, ukoliko slijedi logiku tog jedinstva, može biti zbiljska perspektiva naše društvene zajednice, zalag da se ona neće raspasti na ekstreme o kojima je gore bilo govora.

Međutim, postoji samo jedan zaista težak put do toga da studenti doista i budu socijalna supstancija tog jedinstva. Njihov, u tom pravcu djelotvorni angažman na sveučilištu moguć je samo onda, ako oni, govoreći politički, svoj konzervativni dio posla obave učeći, a svoj revolucionarni entuzijastički dio posla istražujući. Istraživanje na sveučilištu ne može biti zamijenjeno političkim kralovima, mada su ti kralvi uvijek nanovo mogući.

Iznad manipulacije ovih ili onih društvenih snaga i grupa mogu studenti stajati samo kao istraživači, jer to je jedino tlo koje im znanstveno neupućeni ne mogu povući ispod nogu, a jedino s tog čvrstog tla istraživačke akcije mogu studenti zbiljski sudjelovati u reformiranju svog sveučilišta, svog fakulteta i svog društva. Jedino tako, a ne dizanjem ruku u Vijeću i Savjetu mogu studenti zaista relevantno vrednovati nastavnike i odlučivati o najbitnijim pitanjima života sveučilišta i fakulteta. Svi drugi modaliteti sudjelovanja studenata u

upravljanju sveučilištem čine nam se sveučilištu neprimjernim, mada ih ne treba niti potcjenjivati, još manje eliminirati prije nego izgradimo sveučilište kakvo želimo.

Ako u okviru izloženih kategorija razmislimo o konkretnim koracima koji stoje pred nama, tada možemo kazati da je naš osnovni zadatak da neprekidno potičemo i sudjelujemo u poslu na izradi institucionalnih mehanizama, koji bi što adekvatnije posredovali ideju jedinstva znanstvenog istraživanja i znanstvenog obrazovanja, kako unutar sveučilišta tako i u sklopu društvene zajednice, do koje nam je u najvišem smislu ovdje i stalo.